

DERIV.: *Cadafa* (DAG.): *Cadafet* 'gran ocell marí, amb un gros bec comparable al d'un cadaf'; JqMBo-ver l'identifica amb el cabussó, posant-lo en llista entre l'agré i el pelicà (BiEscrBal. II, 377). *Cadafada*. *Cadafam*.

CADAFAL o CADAFALC (o bé *cafale*), 'espècie de bastida forta o plataforma per a certs actes solemnes', mot comú a diverses llengües romàniques i ja antic en català, llengua d'oc (*cadafale*, *escadafals*), francès (*chaufaut*, *échafaud*) i italià (*catafalco*), d'etimologia dubtosa; les formes romàniques antigues semblen suposar una base comuna *CADAFALICUM, relacionable amb el ll. FALA 'torre de fusta', si bé d'origen i formació incerts, potser un derivat format en romànic amb el sufix -ICUS, -ICUM, damunt el resultat d'un encreuament entre FALA i CATASTA 'estrada en què exposaven els esclaus a la venda'; però aquesta explicació es presta a fortes objeccions i s'entreveuen altres possibilitats. □ 1.ª doc.: fi S. XIII, Desclot.

«Que-ls setraïns hagueren fet un mur --- e hagueren-hi fet *cadafals* de fusta e ballesteries», cf. l'ed. Buchon (721.15), però Coll lleigeix «agren-hi feyts *cadafals* ---» (§ 42, II, 124.6; de nou § 46, 133.2), mentre que després dona «féu fer un vall engir de la ciutat --- e de 20 en 20 brasses féu fer *cadafals* de fusta riba lo vayll» (§ 157 v, 59.5). Generalment no es tracta, però, de fortificació sinó d'estructures, poderoses o parenceres, per a certes solennitats, tristes o festives, incloent-hi les dels torneigs i de vegades alguna grossa bastida per tal d'edificar.

El que Alart trobava més sovint en la seva documentació ross. era *cadafalch*, com en dos docs. de Vinçà de 1365 («lleya que fo del *cadafalch* de la casa d'en Gauceran»), o en un de Cerdanya de 1369 («adobar en la dita Torra Cerdana lo *cadafalch* major»), també en d'altres de 1368 i 1416, i *cadafal* dos cops en un de 1448; trobem així mateix *cadafalc* en un doc. de 1329 (BABL II, 201); en el gloss. del ms. ripollès 139 (que sembla ser cerdà o ross. de c. 1400): «hec fares vel hic farus, est omne id quod fit de lignis, ratione respiciendi de longe, et in summite turris --- et appellatur *cadafalc*» (Cases, Misc. Griera I, 145). I segurament hem de llegir *cadafalc* allà on SSiviera imprimeix *cadafal*, en la *Quaresma* de St. Vicent: «dos cavallers deven batallar en hun camp clos; alt en un *cadafal* està lo rey ---» (46.204); «com foren al mercat, veren allí un gran *cadafal* que lo emperador havia fet fer», *Tirant* (Ag. II, 186), novella en la qual el mot reapareix més sovint en aquesta forma que amb -lc. 1.

En fi, tenim *cafatal* en textos menys antics: parlant d'un torneig en el *Partinobles* (Caretà, Barbr., s. v. *espectador*); en el dietari del municipi barcelonès a. 1628 («y al altre *cafatal* més petit stava la cantoria de la Seu», Careta, p. 466). *Cafatal* és potser la cosa més divulgada popularment per als espectacles: «promte fan el *cafatal* per an ella an a penjarla», Milà i F., *Romillo*, 233C; «a la plassa --- se construeixen *cafats* al entorn pera los espectadors» descriu Bosch de la Trinxeria a la Jonquera i el Vallespir

(MiscFolk. Arabia, p. 24) (el *cafatalch* religiós, Mada, T. del Xè III, 2, pot ser com el castellà, imitació de l'it. *catafalco*). En l'ús literari del Princ.: «Jo sóc cansat dels ossos d'un mort, que els han vestit de reina; sobre d'un trono que sembla un *cadafale*, duient corona al cap, que té la forma d'un zero», Guimerà, *La Reina Jove*, 266 iv.7; «Sor Esperança estava damunt d'un *cadafale*, bo i coberta de flors», PCoromines, *Les Llengües de St. Ll. I*, iv, vi, p. 91 (en l'autògraf només que és forma corregida pel mateix autor però abans escrita *cafale*); deu venir d'aquest mot *Cafafal*, nom d'una antiga i important masia de l'alt Vallès (entre Castellar i Gallifa, 1925); i com a nom propi *Cadafalch* és segurament la forma més difosa.

En terra val., *cadafal* en l'ús ciutadà (explica JGarcia March) però vulgarment i en l'ús rústic, formes secundàries amb -r-: «taulat montat sobre peus de fusta --- en les places de bous dels pobles, a on se posa la gent per a vote la correguda» és *carafals* a la Plana (Almassora) i fins al cap Nord del Maestrat (Utiel) cona si bé alterat en *carrafals* a Benassal (Ga. Gana); *carafale* 'forca, lloc d'execució'; cap a l'Albarrà: «deshonrado, que se daba muerte por huir del presidio y tal vez del *carafale*», Blbáñez (Cañas y Barro, p. 292, i ja p. 284); Monòver *estar en el carafal* «en la más alto»: «charrán de menjaes --- sempre he sentit dir qu'es gaspachos estan en el *carafal* des dones, perquè t'apanyes sense pa ni plat ni culleta: reballes estres dits y ---» (Canyissas, 63, 127).

Passant a les formes de les altres llengües romàniques, ja he indicat les italianes i franceses a dalt i en el DCEC; no m'hi deturo més i faig pocs afegits a les occitanes: oc. ant. *cadafals* 'gran bastida o empostissat, apuntalat en els murs d'entre dues torres, per a protecció dels defensors i formant com una altra torre auxiliar' en un text de la primera meitat del S. XIII, *La Presa de Damiat* en 1219 (ed. P. Meyer, p. 118, ZRPh. LII, 389); altres vegades amb una -s, que en algun cas pot funcionar com a flexiva (si bé no sempre): «sap / que si-dons laissús estaria / per los *cafals* qu'el vezia»; o bé, amb -s- aglutinant com en el fr. *eschafaut* (*échafaud*): «ses hom un gran *eschafaut* / que vi ben los plans e las vals», *Flamenca* (vv. 7276, 7255); i també en la toponímia: *Les Chadejaux*, amb -ch- alvernesa, mas en el Nord del Cantal (ja *Chadafeux* en el S. xv: Amé, *DiTopogr. Cantal*).

Ara bé, *cadalso* és la forma normal en castellà, que a l'Edat Mitjana figura com a *cadalso* en els escriptors majors del S. XIV, i que ja apareix com a *cadafalso* en las *Partidas* (II, xxiii, 23); això mateix, en portuguès. Per bé que tan antigues, aquestes formes han de ser manllevades de la ll. d'oc, no sols perquè a França el mot encara ho és més, i més viu, sinó perquè la terminació en -so hi esdevé comprensible, car (a diferència de les altres formes romàniques) només s'explica com a manlleu de la llengua d'oc.: d'una banda per l'aglutinació de la -s del cas subjecte singular i objecte plural, d'altra banda perquè allí és on és normal la simplificació de -lcs en -l(s): recordem *marescal(s)* < *marescale*, *senescal* < *senescalc*, *jerifalt(e)* < *girfals*,

arabentés(c), frances(c), etc.

Es possible que això ho hàgim de fer extensiu fins a la variant catalana sense -c. *Cadafal* sortiria així de «de». És clar que hi ajudaria per tota una etimologia popular *FALSUS* 'enganyós, allò que està en fals': no immutuable, atesa la impressió d'un amuntegament fàctic de fustam mal lligat, que es manté sense plena solidesa, aguantant-se superposat en l'aire; alguna forma anàloga sembla haver existit també en català; on el gaiselenc Rafel Patxot em parlava, en una carta de 1950, del *capfals* de les dictadures; *cadafalsos* en unes cobles impreses a Barcelona en el S. XVI (*DAG.*). En conclusió sembla que hem de pendre com a base de totes les formes romàniques un punt de partida **CATAFALCUM*, que igualment pogué ser **CATAFALICUM*.

Si això és força clar, cal reconèixer que d'ací en endavant anem bastant a les palpentes. L'explicació resumida a dalt (i ja en *DCEC*) té almenys la virtut de ser molt persuasiva en l'aspecte semàntic. Però és ben cert que ens deixa insatisfets en l'aspecte formatiu: un nom derivat en -ICUS format damunt el producte d'un encreuament hipotètic de dos mots llatins (si es vol, un d'ells grecolatí, i fins més grec que llatí). Gemellischeg, que també accepta essencialment aquesta etimologia, admet també la derivació en -ICU; i en llatina com a paral·lel un **BRODICUM* (*ZRPb.* XL, 1920, 1930) que creu provat en gallo-romànic (fr. *brouée*) com a derivat del germ. *brod* 'brou', però aquesta mateixa etimologia és una tesi incerta, que ben poca garantia pot donar-nos.

Baist esbossa una etimologia diferent, morfològicament més atractiva i fins sembla bastant convincent en conjunt, al primer cop d'ull. Partint del supòsit que el cat., port. i cast. *falca* no sigui d'origen aràbic, aplicat a l'apuntament o 'falcadura' i a l'arab. *ḥalqa* postissa d'un vaixell, sinó provinent d'un gr. *φάλλης*, *φάλλης*, *φάλλης* —que també apareixeria compost amb els prefixos *ἀντι-*, *ἐπι-*, *ἐν-*, el nostre *antifalca* en seria un altre compost, format amb el prefix *κατα-* (*RFgn* I, 113); encara que no se'n escapa que *κατα-* és prefix netament verbal, molt menys es refereix a formacions denominals que no ho són els en *ἀντι-* i *ἐπι-*; a la vista del caràcter tan rebuscat de l'etim. admesa generalment a base de *FALA*, ens preguntem si Baist no tindrà raó tanmateix. Però de seguida hem de veure que el suposat antecendent nàutic és ben poc convincent en l'aspecte semàntic; i ens acaba de dissuadir el fet que *falca* passa més sovint com a mot d'origen aràbic, i que no ens és possible de compaginar l'existència d'aqueix gr. *φάλλης* i variants.

Almenys, doncs, provisionalment serà més prudent que mantinguem per ara l'etimologia a base de *FALA*, i no bé suggerint que ja seria hora que algú tornés a estudiar a fons el problema. Qui sap si fonts llatines de l'alta Edat Mitjana lliurarien resultats orientadors, sobretot potser les bizantines. Un camí a explorar per aquesta banda fóra el de la família de *καταράσσειν* «crissar», amb l'adjectiu verbal *καταράσκατος*; ultra l'animal cuirassat («cheval bardé») s'aplica això —acció ja més pròxima en certs respectes— al vaixell

«garni de planches massives qui exhaussant le bord, protégeaient latéralement les rameurs» (Tucídides, Polibi); amb els seus corollaris *καταφράκτης* «bandage en forme de plastron» (Galièn), *καταφράξις* «action de boucher»; i en particular una variant fonètica, amb la sonant i la vocal en ordre oposat, *καταφρακτος* «enfermé dans un lien», que apareix en Sòfocles i algú més. ¿Hi hauria hagut potser encreuament d'un mot grec d'aquest mateix grup, i poc diferent d'aquests, però amb un sentit més semblant al de *FALA*, amb el seu sinònim llatí *FALA*? ¿Potser simplificació fonètica del complex grec -*ρακτος* -*RAKO-* i llavors encreuament amb el sinònim *FALA*, més viu per a la gent de llengua llatina? Tot plegat resta vague, poc convincent encara en l'aspecte semàntic.

Si es pogués postular **CATAS(TI)CUM* = *CATASTA* com a existent ja en grec o en llatí vulgar, un encreuament d'aquest amb *FALA* > **catafalicum* ja no fóra forçat. Una altra suposició que en definitiva em sembla de les més probables és que el grec *κατάστεγος* 'cobert de sostre' fos adoptat en llatí vulgar com **CATASTICUM* 'bastida coberta' i encreués-se amb *FALA* en fessin **catafalicum*; *κατάστεγοι αὐλαί* 'habitatges coberts de sostre' es troba ja en Heròdot i substituïa *κατάστεγον* en Plató.

Però ara com ara, fóra sens dubte prematur d'abandonar l'etimologia comunament admesa. Però convidrà insistir indagant aquesta pista. I des d'ara cal subratllar que si mantenim l'antiga, no és sense consciència que aquí resta un problema obscur i mai resolt a satisfacció.

1 De nou I, 105, -*alc* en II, 178, però no sé si l'altra forma no hi és, en realitat, general, car en el cap. 146, on l'ed. *NCL* (III, 95) imprimeix -*alc*, la princeps i *Riq.* (435.3) porten *cadafal*.

Cadafet, V. *cadaf* *Cadagang*: com que l'únic dicc. que ha donat el nom d'aquest astàtic (corregiu així l'errada de l'*AlcM*), *Nephrops Norvegicus*, no indica la seva font, no podem confirmar bé si el seu nom és, com sembla, noruec com el del crustaci; potser 'pas' (dano-noruec *gang*) 'de gat' (dano-nor. *kat*), cf. el *Katte-gat* *Cadaldia*, *cadanyal*, V. *cada* *Cadaqués* contra l'especiosa etimologia que dóna *AlcM* veg. la nota final a *CADEC*.

CADARN, 'constipat', alteració del llatí *CATARRHUS* id. (gr. *κατάρρῃς*, derivat de *καταρρῆν* 'rajar avall', i aquest de *ῥῆν* 'rajar'), per una diferenciació de la RR en *rd* o *rn* que es produeix en bastants mots dels parlars hispànics i pirinencs, sobretot en mots d'origen pre-latí o no llatí; potser perquè, a causa d'aquesta mateixa precedència forastera, la consonant RR s'hi pronunciava més clarament com un so doble i no simplement com una r més llarga. □ 1.ª doc.: S. XIII, Arnau de Vilanova, Ramon Llull.

Escrivia aquell: «no devets dormir de dia, abans ni després de menjar, e si dormits sia luny del menjar, e-l dormir sia poc, com en altre manera seguir-se'n'ha indigestió o *cadarn*» (*An. Sa. Tarr.* XXII, 12), on el